

En e-bog fra

ANIS

Se flere titler på www.anis.dk

Denne e-bog indeholder et digitalt vandmærk. Der er ved dit køb indlejret et digital mærke, som kan vise tilbage til dig som køber. Du skal derfor passe på, at andre personer ikke får adgang til en kopi af din fil, da du vil stå som ansvarlig.

Ordets mand

Johannes Værge

Ordets mand

Johannes Møllehave som fortæller, forkynder
og fortolker

Forlaget ANIS
København 2011

Ordets mand
Johannes Møllehave som fortæller, forkynder
og fortolker
Johannes Værge

© Forfatteren og Forlaget ANIS, 2010

Bogen er sat med Garamond på Religionspædagogisk Center
2. udgave 2011

ISBN-13: 978-87-7457-548-1

Omslag: *Mindgame*
Tegning: Roald Als (2007). Bragt med tilladelse af tegneren
og Politiken

Forlaget ANIS
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.anis.dk

Forord	7
I. Ånde ord ind og ud	11
II. Fortæller af familiens og Guds nåde	25
Arven	25
Erindringsbøgerne – det omsatte liv	32
På myrens fodsti	36
Så forskellige sind	40
Huset vi bor i	43
Skuffelser der ikke gik i opfyldelse	46
Det tabte sekund	50
Som en springende hval	55
III. Kristendoms-fortolkeren	59
Rimede genfortællinger af bibelske historier	59
Børnebibelen	63
Prædikenerne	70
Udvikling i form, spænding i teologi	72
Den tykke munk og den magre ...	76
Spor af de store læremestre: Kierkegaard, Grundtvig, Løgstrup	81
Grundlærdommen: Alle behøver barmhjertighed	91
Magtens problem	96
Litteraturens virkemidler	98
Konfirmationsbogen	106
Skabelse, tillid og mening	108
Trosbekendelsen, Gud og Jesus: Omvurdering af alle værdier	110
Skyld, tilgivelse, frelse	114
Kirken og dåben	116
IV. Johannes Møllehave som romanforfatter	119
Fængselsromanerne	119
Kriminalhistorier i fængslets skygge	124
Krimi og kærlighed – de belgiske romaner	129

V. Litteraturen og Møllehaves temaer	133
Humorens skæve vinkler	135
Storm P. 137	
H.C. Andersen 139	
Det gådefulde, tilgivne menneske	145
Det afslørede menneskedrama	151
Barnet	156
Kærlighed og dæmoni	161
Angst og trøst	165
Livet består i det frit strømmende	170
Epilog: “Det ender godt”	177
Bibliografi	183
Kort biografi	189
Emneregister	190
Navneregister	191

Forord

Johannes Møllehave er et fænomen i en kategori helt for sig selv. Siden 1970'erne har han indtaget en enestående position i den danske offentlighed, og vi har vænnet os til ham, som han er, men egentlig er han en besynderlighed. Hvem anden har kunnet sprede sig over så meget, ytre sig så meget, fastholde så megen opmærksomhed – blive så værdsat?

Denne bog vil søge at etablere et overblik over Møllehaves omfattende værk. Det er åbenlyst, når man har hørt ham tale eller læst bare en smule af hans forfatterskab, at han – i kombination med en usædvanlig evne til at huske alt det, han har læst – lever på spontane indfald, på sin sans for humor og sin evne til rammende, letforståelige formuleringer, men er der bag ved det sprudlende og sporadiske en sammenhæng? Hvad er der af gennemgående temaer?

Jeg kan ikke påberåbe mig personlig tilknytning til Johannes Møllehave som kvalifikation til at skrive bogen. Vi har kun haft flygtig kontakt med flere års mellemrum, jeg hører ikke til dem, der som eksempelvis bidragsyderne til venne-skriftet *Rejse mellem øjeblikke* er på fornavn med ham, og Møllehave – som han altså fortrinsvis benævnes i denne bog – har ikke været inddraget i bogens tilblivelse. Kilderne til det, jeg skriver, er de offentligt tilgængelige, dvs. først og fremmest de bøger, han har skrevet eller medvirket i.

Da jeg begyndte at læse mere systematisk i Johannes Møllehaves forfatterskab og gøre notater på computeren, blev der i spalten ved siden af tekstfeltet på skærmen ikke plads til hele navnet på den fil, jeg havde oprettet. Det sidste bogstav kom ikke med, så der i stedet for Møllehave kom til at stå Møllehav.

Det fik mig til at overveje: Er det forfatterskab en *have*, eller er det i virkeligheden et *hav*?

Jeg er nået frem til, at det er begge dele. En have, hvor man helt fredeligt kan gå og se på smukke vækster og plukke frugter. Men også et vidtstrakt hav, hvor der er dybder og forekommer storme og livstruende situationer.

I øvrigt er haven jo ikke bare idyl. Også dér kan man komme ud for dramatiske hændelser. Og havets vælde kan på sin side give ro og styrket livsfølelse.

I Møllehaves værk er alle de elementer repræsenterede.

Efternavnets første del skal dog heller ikke overses. Haven har en naturbunden kontinuitet, havet er en stor, sammenhængende bevægelse, mens Møllehaves tale og skrift er præget af spring og ingredienser af forskellig oprindelse. Han er også en mølle, hvis indre, bevægelige dele opdeler og blander, så det, der kommer ud af møllen, bliver fordøjeligt for de mange. Og næsten hver gang nærende.

Johannes Møllehave var fra barnsben sporet ind på teologi, men det blev revy og underholdningsprogrammer på tv, der først gjorde ham landskendt. Samtidig skrev han kronikker og andre indlæg, han holdt foredrag, der kom rimede genfortællinger af bibelske historier, derpå en stadig strøm af bøger i forskellige genrer. Kast bare et blik på fortegnelsen over hans bogproduktion bagest i denne bog. Han har i et par årtier samtidig været landets mest benyttede foredragsholder, har indimellem forestået kulturelle tv-programmer og påtaget sig mange andre opgaver i medierne. Og tænk så på, at han det meste af perioden også har klaret forpligtelserne i et præst job. Man bliver helt forpustet – hvad man mærker, at Møllehave også har været indimellem, selv om han har båret sit ekstreme aktivitetsniveau på charmerende måde.

Det virker usandsynligt, at Møllehave ville kunne opretholde sin position som en af dem, danskerne gennem årtier allerhelst har villet høre og læse, hvis ikke der var en substans i det, han stiller til rådighed.

Med denne bog vil jeg altså undersøge denne substans – undersøge, hvad Møllehave nærmere står for. Bogen vil præsentere, hvad Møllehave beskæftiger sig med i sine bøger, altså søge at give læseren en kvalificeret oversigt over den store produktion og samtidig afklare gennemgående motiver.

Ved gennemgangen af hans forfatterskab kommer jeg også til at fremlægge en del brikker til et billede af manden selv – hvis sammensathed hurtigt kommer til at fremgå. Møllehave har i den grad inddraget sig selv i det, han skriver, har lagt sit hjerteblod i virket som offentlig fortæller og forkynder, fortolker og formidler, så der ikke er distance mellem hans forfatterskab og hans person. Han er en natur, som ikke ville kunne udfolde sin meddelelsestrang uden at lægge sig selv åben og med en sjælden ærlighed spille sig selv ind i det, han skriver og fortæller.

Indirekte får bogen derved også i nogen grad karakter af biografi.

Erfaringen siger, at nogle læsere ikke er tilfredse med at læse, at “et sted” skriver forfatteren sådan og sådan. De vil gerne kunne slå efter, når et eller andet citeres eller refereres. Modsat er der andre læsere, som finder det irriterende med fodnoter og henvisninger med sidetal i teksten. Jeg har søgt at dele sol og vind lige ved at undlade detaljerede henvisninger, hvor læseren ud fra det anførte vil kunne finde frem på egen hånd. De sidehenvisninger, der forekommer, står i parenteser, og for dem, der ikke har brug for dem, ønsker jeg evne til uden videre og med overbærenhed at springe dem over.

Hvad citerer og titler fra ældre bøger angår, har jeg i denne bog ladet mig påvirke af Møllehave til at gøre, som han selv gør: Citaterne og titlerne gengives med moderne retskrivning. En undtagelse gør Møllehave ved Johannes Ewald, og også dér følger jeg trop.

Der vil også på en mere afgørende måde være mærkbar afsmitning fra min bogs emne til dens form. Som det vil fremgå i kapitel V – i sammenhæng med H.C. Andersens forhold til det kristne evangelium – anfører Møllehave et udtryk af Johannes Sløk: *citatsandhed*. Selv om Møllehave – så vidt jeg har opdaget – kun nævner udtrykket denne ene gang i sit forfatterskab, kan det opfattes som et kodeord for hans egen måde at arbejde på: Sandheder skal ikke opfindes, de foreligger allerede, skal genkendes og fremdrages. Citeres!

Da dette træk i den grad præger Johannes Møllehave og hans forfatterskab, smitter det også af på denne bogs form.

ORDETS MAND

Tak til min kone Lisbeth J. Værge og til Carsten Juul for med- og modspil, hver på sin nyttige måde. Og som ved tidligere udgivelser har jeg kunnet glæde mig over et glimrende samarbejde med forlaget i skikkelse af dets leder, Henrik Brandt-Pedersen.

Hellerup, januar 2010.

I. Ånde ord ind og ud

I sin erindringsbog *På myrens fodsti* (side 60 ff.) fortæller Johannes Møllehave om en efterårsdag i barndommen, hvor det regner, så han sammen med en flok af nabolagets børn er søgt indendørs. De sidder i trappeopgangen i den Frederiksberg-ejendom, hvor han boede med sine lærerforældre og søskende. Det styrtregner nu, og børnene sidder uvirksomme på trinnene og keder sig. En siger til Johannes: "Vis os nogle billeder."

Det er Gustave Dorés bibelillustrationer, det drejer sig om. Johannes har ved tidligere lejligheder vist enkelte af de dramatiske billeder frem for kammeraterne:

Jeg havde sprunget de sødledne over. Adam og Eva og den slags. Men jeg havde vist dem Kain der stod med asenkæften efter mordet, det var et fremragende billede. Hans ansigt udtrykker den rædsel som det uafvendeligt får frem. Der lå broderen og blodet flød (...) Og jeg havde vist dem Saul hos heksen i Endor, og Samuels genfærd og de havde set billeder af de gammeltestamentlige massakrer. Guds vrede. Jeg var som en turistfører, der slår ud med hånden og ved det hele. Her til venstre ser de en dyngge lig af døde jebusitter og til højre Samson da han væltede templet ned over sig, blindet og vanvittig.

Men jeg havde ikke vist dem det bedste.

Syndfloden.

Jeg havde syndfloden i baghånden. Og det regnede, som jeg aldrig har oplevet det regne – himlens sluser åbnedes, som skrevet.

I børneflokket havde andre normalt været i besiddelse af attraktionerne: et skræmmende skelet i et kælderrum, et dukketeater, en pistol. Men denne dag skulle være Johannes' særlige dag. Han løb op i lejligheden efter bogen, skyndte sig, for han ville ikke risikere, at en eneste forlod trappen, for styrtregnen havde givet ham en bestemt idé. Så selv om de, da Johannes var tilbage med bogen, opfordrede ham til at vise billedet frem med dem, der havde fået hugget hovederne af, eller af ham, der væltede huset, holdt han fast på sin plan: I dag skulle de opleve, hvordan vandene steg og steg som Guds straffedom over de onde. Og han holdt billedet frem:

“Her,” sagde jeg, “sådan gik det til.”

“Hva' er det?”

“Den store syndflod,” sagde jeg, “straffen over alle jordens onde mennesker.”

Og så fortalte jeg med en stemme, der ikke kunne få noget bedre rum end denne trappegang, jeg kunne sænke den til en hvissen og hæve den så det gav ekko som i en domkirke. Og ungerne sad med vådt tøj, der dampede og lyttede til mig og regnen og så på Dorés fantastiske syndflodbilleder. Vandet steg og mennesker kæmpede som vanvittige for at undslippe, men der var intet sted at flygte hen. Vandet steg og drev dyrene ud af deres huler og mødre holdt deres børn højt op i vejret, mens vandet fyldte deres lunger og en tiger havde taget sine unger med sig op på et højt bjerg, men det forslog ikke mere end en papkasse, om lidt nåede vandet højt op over bjergets tinde og tigreren ville drukne og dens unger ville drukne og svømme rundt mellem de mange lig i Dorés streg.

Gud lønne ham for hans rædsler hvor jeg havde dem. Jeg kunne hypnotisere med de billeder, selv Svend-Erik og Boris sad med åbne munde.

Og pigerne!

Det er fremragende lavet af Doré – man skal ikke se ligene alene. Man skal se de sidste desperate forgæves forsøg på at red-

de det levende, rædslen, panikken, vanviddet.

Gruen forplantede sig og regnen udenfor gjorde sin virkning. De begyndte forskrækkede at spørge hvad de mennesker dog havde gjort. Og jeg lagde ikke fingrene imellem.

Jeg var pludselig blevet deres autoritet ...

Drengen har opdaget, hvordan han kunne få de andre derhen, hvor han ville, ved fortællingens magt. Ordenes magt.

Han havde ellers erfaret, hvordan det havde været andre i flokken, der kom i centrum:

Jeg havde været ensom når Finn var kommet på sin velsmurte legevogn og når de andre havde spillet dukketeater. Jeg havde været grinet af og gjort umulig. Nu var der ingen, der grinede.

Senere skal Johannes Møllehave blive kendt som forkynderen af glædens Gud, som er fuld af tilgivelse og kærlighed, men i debut'en i barndommens trappeopgang anslår han helt andre toner. Han fortæller om de forskellige grunde, Gud kan have til at straffe mennesker, og drejer det bevidst med hentydninger, så hver enkelt af hans tilhørere kan føle sig ramt.

Jeg bildte dem ind at det kunne ske igen. Det kom an på om folk var gode eller onde. Det kom an på hvad folk gik og skjulte. Og regnen væltede ned.

Johannes kom i tanker om, at han havde hørt en slægtning, der sejlede, fortælle om bølger så høje som femetagers huse, så han deklamerede, at "der skal komme bølger som femetagers huse". Det var netop et femetagers hus, de befandt sig i, og virkningen blev skræmmende, næsten lige så meget for ham selv som for hans menighed i trappeopgangen, da han udmaledede, hvordan først kældrene ville blive fyldt – det havde de til hans held tidligere oplevet i ejendommen, det styrkede jo realismen – og vandet ville snart nå til

de respektive etager, en for en. Og alle vidste de jo, hvem der boede på netop den etage, som vandet nu steg til.

Han beskrev, hvordan beboerne ville løbe op ad trapperne, men det hjalp ikke, og der ville være meget skrigeri, og Ulla og Birthe ville klamre sig til deres fædre, og fædrene ville holde dem op i luften som på Dorés billede, og Ulla ville holde sit bur med kanariefuglen over hovedet ligesom tigeren på billedet holdt sin unge løftet ...

Her begyndte de at græde og flere styrtede ned ad trapperne. I den følgende tid ringede rasende forældre til min far, deres unger kunne ikke falde i søvn om natterne og navnlig ikke når det regnede. De fik forbud mod at lege med mig og profeten fra trappeopgangen blev overladt til sig selv og sine fugtige syner.

Møllehave har siden spekuleret over, skriver han, om man bliver ensom, fordi man er profet, eller om man bliver profet, fordi man er ensom. Uforglemmelige minutter havde det imidlertid været.

Han *kunne* noget. Hans *ord* kunne noget.

Siden blev det som nævnt andre budskaber, der blev karakteristiske for Møllehave. De dystre dommedagsprofetier voksede han hurtigt fra. Men evnen og lysten til at tryllebinde med ord bevarede.

Johannes Møllehave har haft en helt usædvanlig gennemslagskraft i den danske offentlighed. Et kendt navn for stort set alle danskere. En ordets mand, med talent for formulering, med energi, entusiasme, et virkningsfuldt nærvær i mødet med sit publikum -- en kombination af egenskaber, der i 3-4 årtier har gjort ham elsket og betydningsfuld som meget få.

Sigende er det således, at da *Højskolebladet* i september 2009 offentliggjorde resultatet af en undersøgelse blandt landets højskoleledere om, hvem de hentede inspiration fra, kom Møllehave ind på en bemærkelsesværdig fjerdeplads efter Grundtvig, Kierkegaard og K.E. Løgstrup – nogle pladser foran

de næste nulevende på listen, Dalai Lama og Nelson Mandela, og *langt* foran andre nulevende danskere. Endda også et pænt stykke foran Jesus!

I de yngre år var han mest kendt som morsom mand: revyforfatter fra gymnasietiden og for alvor i studietiden, og han var i en årrække knyttet til Danmarks Radios underholdningsafdeling som tekstforfatter til satireprogrammer som *Hov-hov* og *Uha-uha*, til serien *Huset på Christianshavn* og adskilligt andet. Ved siden af skrev han indlæg i aviser og blade – allerede som dreng havde han fået optaget muntre og underfundige vers i aviser. I studietiden forfattede han bl.a. kronikker om humor og poesi; eksempler kan læses i samlingen *Da alting blev anderledes*.

Et af eksemplerne her er også den kronik fra 1975, affødt af Tove Ditlevsens egen beretning om sit selvmordsforsøg, hvor Møllehave for alvor viser, at han er til andet end spøg og skæmt. Som det sker gang på gang senere i forfatterskabet, plederer han for det håb og den godhed i tilværelsen, som har forrang for mismod og resignation.

Han oversatte børnebøger og musicals først i 1970'erne, *Hair* og *Jesus Christ Superstar*, i en senere fase også krævende opgaver som Fontaines *Fabler* og *Molière*. Da havde han for længst udviklet en usædvanlig karriere som landets mest efterspurgte foredragsholder med et stadig voksende repertoire.

Også på foredrags-feltet begyndte han tidligt: I *Skuffelser der ikke gik i opfyldelse* (side 59f.) fortæller han om, hvordan han tidligt i gymnasietiden arrangerede en foredragsaften om Nis Petersen med sig selv som foredragsholder med indlagte recitationer af de udenadlærte digte. Han har siden ofte holdt tre foredrag om dagen, undertiden fire. Indtil hans helbredssituation i 2009 satte et stop for virksomheden, tilbød hans hjemmeside 45 forskellige foredragsemner – om forfatterskaber og teater, en del teologiske og kirkelige emner, om tid, venskab, humor, angst, børn osv.

Endelig og ikke mindst har han gennem sine bøger – med *På myrens fodsti* fra 1975 som det tidlige, store gennembrud – nået et meget bredt publikum med titler i mængde og oplagsstørrelser, som det er helt usædvanligt for danske forfattere at opleve (*På myrens fodsti* er kommet i 26 oplag). Blandt de litterære priser, han har modtaget, er der karakteristisk nok den som “Dan-

skernes yndlingsforfatter” fra en boghandlerekæde i både 1994 og 2003. Desuden har han skrevet utallige bidrag til antologier.

Det drejer sig hele vejen igennem om ord. Møllehave nævner gang på gang *Ordbog over Det Danske Sprog*, “min vigtigste bog næst efter Bibelen og salmebogen”. Her finder han hjælp til at undersøge ordene for de betydninger, man ikke umiddelbart opdager. Man kunne kalde det ordenes visdom. Lærerrig leg med ord og deres sammenstillinger indgår som fast element i hans forfatterskab og hans foredrag. På det felt trækker han også på sine inspirerende udvekslinger med digtervennerne Benny Andersen og Halfdan Rasmussen

Det tidlige spil med ord i revy- og underholdningssammenhæng blev senere videreført i bogform: Udforskning af humorens muligheder bl.a. hos Storm P. og H.C. Andersen. Humoren er med i mange sammenhænge hos Møllehave som et middel til at kaste lys over tilværelsens finurlige kringelkroge, afsløre fortrængninger og skjulte sammenhænge. Derved er der mere end stænk af alvor i legen. Der står noget på spil, og når det kommer til Møllehaves beskæftigelse med evangeliet og den store litteratur har han i den grad været beskæftiget med ordene som adgangsvej til de livsrum, hvor *alt* står på spil. Liv og død.

Indimellem falder der også en morsomhed af, som umiddelbart kan virke umotiveret. Fx i en prædiken om menneskenes dårlige undskyldninger og svindelagtighed, hvor Møllehave kommer i tanker om, at Storm P. havde kaldt sin hund Svindler – for at kunne more sig over, at folk på gaden vendte sig om, når han kaldte på den. Men måske er en sådan anekdote alligevel ikke helt uden betydning i sammenhængen? Måske hjælper morsomheden lytteren til at være lidt mere *med* i situationen og huske et tema i prædikenen lidt bedre.

Møllehave er en taler og skribent med mange virkemidler.

Både i sin mundtlige og skriftlige udfoldelse har Johannes Møllehave gjort sig kendt som en lynhurtig mand. Hurtignakker og hurtigskriver.

I forordet til *Møllehave. Et liv har fem akter* refererer Jakob Kvist en ordveksling i forbindelse med redaktionen af *Dansk Biografisk Leksikon*. Niels

Birger Wamberg spurgte redaktøren, hvem der skulle skrive om Johannes Møllehave, og han fik det svar, at Møllehave bestemt ikke skulle med: “Sådan en overfladisk gøgler, der skriver en bog på en formiddag. Nej.”

Wamberg fik udvirket, at der trods alt blev bragt en lille artikel om Møllehave i supplementsbindet. Eftertiden har også gjort det klart for alle, skulle man tro, at etiketten “overfladisk gøgler” er ganske fejlanbragt. Morsomheder er der ganske vist mange af, men i bøgerne stort set i en seriøs sags tjeneste, og det er nok også en markant overdrivelse, at han har kunnet få en bog fra hånden på en formiddag. Men rask går det.

I kapitlet om revy- og satirekollegaen Habakuk (alias Jørgen Hartmann-Petersen) i *Så forskellige sind* fortæller Møllehave, at samarbejdet med ham kunne indebære at sidde flere timer for at få nogle få tekstlinjer til at komme fuldendt på plads. Møllehave skriver: “Det er ikke just mit eget arbejdstempo.”

Nej, det tør nok siges. I bogen *Vor tids tid* udtrykker Møllehave sin beklagelse over den manglende hvile på grund af tids-tyraniet i det moderne samfund. De lykkeligste stunder er dem, hvor vi med en Grundtvig-formulering “tælle mer ej timer” (side 87). Der er ingen tvivl om, at Møllehave personligt kender til øjeblikke med denne særlige lykke, men i hans skriveprocesser synes han typisk underlagt en dynamik, så nye indfald bestandig bevæger ham videre, snarere end at han dvæler ved en pointe for så at sige færdigpolere sine formuleringer, folde pointen mere ud, trække linjer – hvilket man indimellem godt kan savne, som det vil fremgå senere i bogen.

Uden selvkritik er han dog ikke: “Utallige kronikker, prædikener og artikler er gået i bøtten” (*Målbevidste svinkeærinder* side 82). Men hans (og hans forlags) arbejdstempo har medført, at der rundt omkring i hans bøger er skønhedspletter og småfejl, som man kan forstyrres af, naturligvis især hvis man er i et lidt pedantisk lune. Fx er det i *Dødningehjem – De levendes land* (side 46) en prædiketekst fra den forkerte tekstrække, der er smuttet med i bogen. I *H.C. Andersens salt* (side 237) har korrekturen ikke fanget en totalt menings-ændrende fejl: Andersens fortælling *På den yderste dag* kulminerer med, at den afdøde bæres mod lysets herlighed, så han styrket ved nåden skal

“mægte at stige ind i den evige klarhed”. Det er blevet til, at han skal *nægte* at stige ind i den evige klarhed!

Hvis man kan regne ud, hvad der skulle have stået, kan man jo bare more sig over fejlene – som i en juleprædiken i *Den livsild som forbrænder*: Møllehave citerer den julesalmelinje, hvor der står, at Jesus som velkomst til jorden ikke blev budt andet end “stald og krybbe, kors og død”. Det er i den trykte udgave blevet til, at man Jesus intet andet bød end “*salt* og krybbe, kors og død”. Salt til det nyfødte barn!

Man lader smilet vinde over irritationen. Og sådan må man i det hele taget konkludere om de konsekvenser, skrivefarten har: Ret beset ønsker man sig jo ikke en anden Johannes Møllehave end den, vi får. Han er en impulsiv og fantasifuld, men også en meget sikker og øvet ordbruger, som langt bedre end de fleste kan ramme det rigtige udtryk i første forsøg. Derfor er han ikke typen, man skal forlange finpudsning ved gentagne gennemskrivninger af.

Det er det frit strømmende sprog, der er Johannes Møllehaves kendetegn. Det medvirker til at gøre hans bøger let tilgængelige. Teksten besværliggøres ikke af stilistiske eller andre kunstfærdigheder, men præges af indfald, ordspil – en glæde ved at se sammenhænge, og det smitter læseren. Man får indsigter på en afvekslende, underholdende måde, når Møllehave lader ordene strømme. Han har tænkt over sagerne, men snarere end stiv tankesystematik serverer han en organisk vækst af ord. Ord der virker.

Det virkningsfulde ved Møllehaves ord-udfoldelser hænger sammen med det, som hans storesøster Gabriele – citeret i Møllehave-niecen Marianne Volf Andersens *Bag om ordene* (side 196) – har omtalt som hans *manglende filter*:

Han mangler de forsvarsmekanismer, som vi andre har. Der er simpelthen ikke det filter. Alt går lige ind og bevæger ham – og lige ud og vi bevæges. Han forskanser sig ikke. Men udleverer sig. Han er det værgeløse menneske.

Det erfarede suser lige ind, og han giver det plads og udtryk, uden distance.

Lad mig sammenligne med en mere gennemsnitlig person som mig selv: Møllehave nævner i sit bevægende kapitel om Knut Hamsun i *Læsehest med gåseøjne*, at han læste Hamsun-romanen *Pan* i sin studietid, og han citerer et længere afsnit fra bogen. Han peger på det hemmelighedsfulde i teksten, en syntese af natur og artisteri, enestående formuleringer som “Guds mumlen mellem træerne” og et ordvalg, som gør virkningen “utrolig”. Og Møllehave fortsætter: “Er det underligt at en sådan lyrisk prosa blev en besættelse for en i studieårene?”

Her har vi det: Også jeg læste Hamsun i studietiden, husker at oplevelsen var stor, jeg blev virkelig betaget, men så kom andre ting til at fylde i min bevidsthed og fordunkle indtrykket. Møllehave, derimod, blev ikke betaget, han blev *besat*. Og han bærer oplevelsen lyslevende med sig op gennem årene.

Dét er med til at gøre Johannes Møllehave enestående.

Møllehave fortæller flere steder i bøgerne om en stærkt ubehagelig natte-drøm, han gang på gang er blevet udsat for: Han står som præst – i nogle versioner nøgen – ved en kiste i kirken, men aner ikke, hvem der ligger i kisten, og hvad skal han sige? Han er ikke i stand til at formulere én eneste sætning.

Dét er rædsel og fortabelse for Møllehave! Han er i en helt usædvanlig grad *ordets* mand, hans livselement er de strømmende ord. Uden dem ved han ikke, hvad han skal stille op. “Jeg er ikke så god til det ordløse,” erkender han i *Det ender godt*, hvor han bliver spurgt om sit forhold til meditation, og i forbindelse med sorg og tab: “Det kommunikationsløse er det mest smertefulde” (side 162). For ham udgør ordene livlinen. I dem ligger kommunikationen med livet, ja adgangen til livet.

Da han i 1997 stod foran en hjerteoperation svarende til den, som hans ven Paul Hammerich og en anden bekendt var død under, var han ikke i tvivl om, at han ville løbe risikoen. Han skriver i *Som en springende hval* (side 21) om årsagen til at lade sig operere: Det var dels “fordi jeg har den tro, jeg har (...) og dels fordi jeg hellere ville hvad som helst igennem end at sidde i en stol og være ude af stand til at læse eller skrive eller tale med andre.”

Folk, der har kendt ham fra skole- og studietiden, fortæller, at han allerede dengang var talende i usædvanligt omfang. Marianne Volf Andersen skriver i *Bag om ordene* (side 66), at han op gennem skoleårene “kun interesserede sig for at tale, skrive og fortælle historier. Alt andet var ham aldeles ligegyldigt, og det betød, at han i skolen var totalt umulig i alle andre fag end netop dansk og religion.” I *Så forskellige sind* (side 85) erkender han, at han er “monologist”. Og til Erik Bjerager i *Det ender godt* siger han, at hans hustru Herdis var bedre til at høre på børnene og andre, end han selv har været (side 141).

I mange forskellige situationer har hans rastløshed og maniske ord-energi fået ham til fremstå som et mindre lyttende menneske. Det afspejles i overbærent hovedrystende bidrag i *Rejsende mellem øjeblikke*, det venne-skrift som udkom i anledning af hans 70-årsdag, og i *Målbevidste svinkeærinder* forholder han sig til det i en klumme om hans deltagelse i et fødselsdagsselskab: “Det var en fornøjelse at møde de mange, som jeg kendte i forvejen. Selv sad jeg, som jeg plejer, stille som en mus.” Ja, ja, tænker man ... Selvfølgelig kender han altså også.

Der er dog ikke tvivl om, at han i sjælesørgeriske og andre sammenhænge virkelig har kunnet høre på folk, og med baggrund i de tab, han selv har været udsat for, senest hustruen Herdis’ død, giver han over for Jakob Kvist i *Møllehave. Et liv har fem akter* (side 58) udtryk for den afgørende betydning af ordudvekslingen i forbindelse med tilværelsens tunge faser:

Man isolerer tit et menneske der har mistet en anden eller mistet et barn. Måske der hvor man har allermest brug for at de snakker, der går de udenom og tror at det er sårende at tale om det. Men det er mærkeligt, for de overrasker jo ikke mig ved at gøre opmærksom på at hun ikke er der. (...) Det er nok fordi vi siger det der med at ord er fattige. Men det er ikke sandt. Ord er ikke fattige. De breve jeg har fået omkring Herdis’ død, de har været så fantastisk store for mig. (...) Så jeg synes ikke man skal sige at vi ikke har noget at sige. Det er der nogle der siger, og det er derfor de bliver forlegne. Fordi de føler at de mangler ord. Så når vi har mest brug for ord, så mangler vi